

ZGODOVINSKI PODATKI O KOPRSKIH SAMOSTANSKIH KNJIŽNICAH

Ivan MARKOVIĆ

Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, SI-6000 Koper Capodistria, Trg Brolo 1

e-mail: ivan@kp.sik.si

IZVLEČEK

Prispevek obravnava cerkvene in samostanske knjižnice v Kopru. Najbolj bogat knjižni fond je imela knjižnica dominikanskega samostana: o njej v Kopru ni ostalo nič in celo pozabilo se je na njen obstoj. Druge zelo pomembne knjižne zbirke so bile v samostanih sv. Ane in sv. Marte. Ob koncu druge svetovne vojne so jugoslovanske oblasti nacionalizirale obe knjižnici in ju najprej premestili v Zbirni center knjižnic v Portorožu, kmalu potem, po ukinitvi Zbirnega centra, pa v Osrednjo knjižnico v Kopru. V sedemdesetih letih so del knjižnega fonda samostanov sv. Ane in sv. Marte vrnili cerkvi, drugi del pa je ostal v današnji Osrednji knjižnici S. Vilharja Koper.

Ključne besede: zgodovina knjižnic, samostanske knjižnice, Koper, XVIII. - XX. stoletje

HISTORICAL DATA ON THE KOPER MONASTIC LIBRARIES

ABSTRACT

The present contribution deals with the church and monastic libraries in Koper. The richest collection of books was kept in the library of the Koper Dominican monastery: nothing, however, has remained of it and even its existence has been totally forgotten. Other very important book collections used to be held by the monasteries of St. Anne and St. Martha. At the end of World War II, the Yugoslav authorities nationalised both libraries, transferred them to the Assembly Library Centre in Portorož, and soon moved them (after the closure of the Centre) to the Central Library in Koper. In the 70s, a part of the collections owned by the monasteries of St. Anne and St. Martha was given back to the Church, while the rest remained in the present Central Library "Srečko Vilhar" in Koper.

Key words: history of libraries, monastic libraries, Koper, 18th - 20th centuries

UVOD

Pričujoči prispevek obravnava knjižnice, ki so širši javnosti manj znane in pomenijo pravo zakladnico človeške misli in ustvarjalnosti, ki se je v njih nabrala skozi stoletja. Koper ni izjema.

Velikemu povpraševanju po knjigah v Kopru sta poskušala ugoditi že Gian Rinaldo Carli in Girolamo Gravisi z ustanovitvijo knjižnice Accademie dei Risorti, ki je delovala od leta 1760 do leta 1806 (Marković, 1997).

Ob zaprtju Accademie (1806) so knjižnico preselili v Kolegij plemenitašev v Kopru – Collegio dei Nobili, ki je že takrat hranil bogato in dragoceno knjižno zbirko. Prav knjižnica Collegia dei Nobili je bila dolga leta ena izmed najpomembnejših koprskih knjižnic oz. vsaj do ustanovitve Mestne knjižnice Biblioteche Civiche v začetku 20. stoletja.

Dokaj poznemu nastanku koprške Mestne knjižnice je torej botroval obstoj knjižnice Collegia dei Nobili in prav tako nekaterih kar velikih in pomembnih samostanskih knjižnic v Kopru: knjižnico dominikancev, knjižnico frančiškanov konventualcev pri cerkvi sv. Frančiška in frančiškanov observantov pri sv. Ani ter knjižnico minoritov kapucinov pri sv. Marti.

DOMINIKANSKA KNJIŽNICA

Zaradi svoje odprtosti in bogatega fonda je bila dominikanska knjižnica ob koncu 18. stoletja med koprskimi intelektualci znana kot skorajda prava javna knjižnica mesta Koper. Po njenih knjigah so posegali koprski učeni možje, tako duhovniki kakor laiki.

Žal od te knjižnice v Kopru danes ni ostalo nič. Ostala so le pričevanja iz časa, ko je le-ta slovela kot ena izmed najstarejših in pomembnejših koprskih knjižnic.

Ravnatelj italijanske Gimnazije, Giacomo Babuder, o njej piše kot o knjižnici "z največjo knjižno zbirko v Kopru, dostopno vsem" (Babuder, 1868), enako pa o njej pišejo še Domenico Venturini (Venturini, 1908), Baccio Ziliotto in Girolamo Gravisi.

Za nas je še posebej pomembno pričevanje Girolama Gravisija.

Kot je znano, so se leta 1806 francoske oblasti odločile, da samostan zaprejo. Odlok o ukinitvi samostana je bil dominikancem izročen 25. aprila 1806, in potem so vso notranjost kompleksa dali na dražbo. Poslopja nekdanjega samostana so nato samevala in propadala do leta 1818, ko so jih Avstrijci preuredili v zapore (Alisi, 1937).

Ob zaprtju samostana je predsednik koprške Accademie dei Risorti, Girolamo Gravisi, naslovil pismo predstojniku Calafatiju, v katerem ga prosi, naj ne zapre Akademije in dominikanske knjižnice. Iz obsežnega pisma Gravisija je o dominikanski knjižnici mogoče razbrati nekaj zanimivih podatkov:

"R. Cavaliere Prefetto Del Dipartimento dell'Istria L'Antica Accademia de' Risorti, dal di cui seno uscirono i Vergerij, i Santorij, i De Belli, i Muzij, i Fini, e i Carli, avrebbero prodotto forse un numero maggiore di uomini atti ad arricchir lo spirito umano di utili cognizioni, se fosse stata fornita di Libri, onde poter nutrire il genio de' Cittadini in un paese miseramente sprovveduto di questa necessaria merce. L'Accademia implorò più volte degl'ajuti dal Principe che la signoreggiò sino al 1797, ma non ottenne che delle vuote promesse e degl'inutili privilegi. Un membro lontano dell'Accademia stessa le lasciò in legato i suoi Libri, ma l'Accademia conseguì quelli soltanto che non piacquero per se al Commissario del Testatore; e quindi piccola e di poco uso n'è la collezione. La maggior collezione di Libri, anzi la sola di qualche importanza che ad uso pubblico v'era in questa Città, quella era de' P.P. di S. Domenico, alla quale accordavano que' religiosi l'accesso a tutti. Ora colla soppressione del Loro Convento, manca anche questo sussidio agli studiosi, la maggior parte poveri e lontani dalle Officine de' Libraj. E tanto più fatale sembrerebbe e all'Accademia e alla Città la perdita de' Libri che nominiamo, se fosse vero che destinati fossero ad accrescere la voluminosa biblioteca di una casa religiosa della Terra ferma, nel qual caso si accorderebbe ad una Dozzina di Regolari quella suppellettile che non possedevano, e di cui non abbisognano, in confronto di una intera popolazione che la possedeva ed il cui bisogno è indispensabile. L'intera conoscenza che Voi avete, o egregio cavaliere Prefetto, delle cose che vi abbiamo riverentemente esposte, la squisitezza del Vostro discernimento per giudicarla e la sensibilità del Vostro Cuore per sentirla; tutto ciò c'ispirava la più viva fiducia che farete Voi uso de' mezzi i più idonei onde ottenere dalle Superiori Autorità la grazia che or noi, a nome dell'Accademia e della Città tutta, divotamente imploriamo, cioè; che i libri che appartenevano a questo soppresso Convento di S. Domenico vengano benignamente accordati a questa Accademia per uso non solo de' suoi membri, ma di tutti i Cittadini; que' Libri stessi che da tempo immemorabile servivan qui ad alimentare lo spirito de' giovani, a confortar quello de' vecchi e ad essere riguardato il luogo ove stavano collocati i libri medesimi, quasi il Tempio consagrato alla pubblica e privata istruzione. Grazie" (PAK, Gravisi; Flego, 1998).

V imenu Akademije in Mesta Koper so se ob vznožju dopisa, ob Gravisiju, podpisali še številni koprski gospodje: Gio: Stefano Carli, Leone Urbani, Gio: Vincenzo Benini, Basilio Baseggio, Benedetto Petronio, Alessandro Gavardo segretario dell'Accademia, Stefano Castellani, Saverio Tagliaferri delle Scuole Pie, Gio.B. Marini delle Scuole Pie, Michele Benedetti medico, V. Bartolotti Zulatti, Gio: di Michiel Totto in Nicolò Baseggio.

Gravisi se je med drugim zavzemal tudi za to, da bi knjižnico iz razpuščenega dominikanskega samostana prepustili koprski Akademiji in posredno vsem Koprčanom.

Vendar kljub argumentom in gostobesednosti Gravisija prefekt Calafati njegovim zahtevam ni ugodil. Še več, kot smo uvodoma že omenili, zaprl je tudi Akademijo, ki je še sama morala reševati svoj knjižni fond s selitvijo v Gimnazijo, knjige domini-

kancev pa so romale v Trst v novoustanovljeno Biblioteca Civico. To se je zgodilo nekje ob koncu leta 1806 ali ob začetku naslednjega leta (Venturini, 1908, 191-192; Ziliotto, 1944, 140).

Vendar vse kaže, da so s fizično selitvijo fonda v Trst čakali kar nekaj časa, in sicer najmanj do leta 1813-14 (De Franceschi, 1930, 111), ko so isto usodo doživele še druge istrske samostanske knjižnice (Poreč in Pula).

Vendar v Trstu zanje ni bilo primerne prostora in zato so jih kmalu premestili v semeniško knjižnico v Gorici (Kandler, 1846, 311-312; Spessot, 1949, 1-8).

Knjižnični fond razpuščenega dominikanskega samostana v Kopru je torej romal iz Trsta v Gorico leta 1819, verjetno zaradi hude krize, v kateri se je znašla Biblioteca Civica iz Trsta po smrti (1815) njenega ustanovitelja in podpornika Giuseppeja Colettija.

Od leta 1819 je ta knjižnični fond torej del knjižnega fonda Teološkega Seminarja iz Gorice skupaj s knjigami prav tako razpuščenega samostana sv. Frančiška v Kopru (Del Re, Fan, 1998, 31).

KNJIŽNICA MINORITOV KONVENTUALCEV

O knjižnici samostana sv. Frančiška je še manj podatkov. Tudi sekundarni viri o njej molčijo in vse kaže, da ni bila tako pomembna kot knjižnica dominikancev. Danes njene ostanke prav tako hranijo v knjižnici Teološkega seminarja v Gorici, kamor so prišli najverjetneje po isti poti kot dominikanski fond, torej leta 1819 skupaj z drugimi istrskimi fondi.

Knjižnica koprskih frančiškanov konventualcev pa se v strokovni literaturi omenja posredno ob razvpiti zadevi "Panfilo Castaldi".

Po pričevanju patra Antonia Cargnatija (umrlega 1789) naj bi knjižnica hranila tudi dva izjemno dragocena prvotisa: Responsorije sv. Antonija (*Responsorio di S. Antonio*) in Molitev k svetemu mrtvaškemu prtu (*Orazione alla Santa Sindone*), ki naj bi ju v Kopru domnevno natisnil Panfilo Castaldi da Feltre še pred Gutenbergom.

Zaradi pomanjkanja dokazov je uradno italijansko zgodovinopisje že pred stoletjem ovrglo takšno možnost. Kljub temu pa jo nekateri raziskovalci vedno znova pogrevajo in predstavljajo javnosti z novimi dokazi.

Zadeva Panfilo Castaldi (*La questione Panfilo Castaldi*) je prišla na dan po najdbi nekega dokumenta iz 17. stoletja, ki ga je zapisal frančiškan A. Cambruzzi. Ta se je skliceval na še starejše dokumente, ki naj bi po njegovem dokazovali, da je prve tiskarske poizkuse opravil Panfilo Castaldi leta 1456, njegovo najdbo pa naj bi pozneje prezvela Fust in Guttenberg. Leta 1884 je kot bomba odjeknila novica, ki jo je posredoval koprski zgodovinar Andrea Tommasich. Tommasich naj bi med zapisi svojega strica in nekdanjega minorita Giuseppeja Tommasicha (umrlega 27. septembra 1854) našel star zapis gvardijana koprskega konventa A. M. Cargnatija (umr-

lega 12. avgusta 1789), po katerem pričevanju naj bi v koprskem samostanu sv. Frančiška hranili dve deli (zgoraj omenjeni), ki naj bi jih bil Castaldi natisnil prav v Kopru že leta 1461.

Vendar kljub vsemu iskanju omenjena prvotisa nista bila nikoli najdena. Bibliotekar Biblioteche Marciane iz Benetk in erudit C. Castellani in nato G. Fumagalli (Fumagalli: *La questione di Panfilo Castaldi*, Milano 1891) sta pozneje dokončno spodbila domnevo, po kateri naj bi bil Castaldi izumitelj tiska, še več, odvzeli so mu tudi primat prvega italijanskega tiskarja (Maračič, 1992, 77; DBI, 1978; Tommasich, 1891, 63-64; Ziliotto, 1958, II, 15).

KNJIŽNICI MINORITOV OBSERVANTOV IN MINORITOV KAPUCINOV

Knjižnična fonda samostanov sv. Ane in sv. Marte je doletela skupna usoda.

Leta 1948 so bili minoriti kapucini in observanti izgnani iz svojih samostanov v Kopru, ponujena jim je bila preselitev v samostan v Strunjanu, njihove knjižne fonde pa so jugoslovanske oblasti 4 leta pozneje iz zapuščenih poslopij premestile v Zbirni knjižnični center v Portorožu.

Omenjena fonda sta poleg tega tudi edina knjižnična fonda samostanskih knjižnic na Koprskem in ju še danes hranijo v Kopru.

Sv. Marta

Tradicionalni križ in temeljni kamen samostanskega kompleksa sv. Marte sta bila postavljena 29. avgusta 1621, s čimer je bilo ugojeno prošnji, ex voto, ki so jo Koprčani naslovili Devici Mariji leta 1573 in jo prosili, naj jih reši kuge.

Za prvega gvardijana novega samostana je bil postavljen pater Marco Belli, ki je bil sam najzaslužnejši za prihod kapucinov v Koper (S. Marta, 1921; Naldini, 1700, 203).

Knjižnica kapucinov sv. Marte

Kapucinska knjižnica sv. Marte ni bila velika, a je bila dobro urejena. Iz leta 1943, se pravi malo pred zaprtjem samostana in preselitvijo knjižnice v Zbirni center, sta se nam ohranila tudi kataloga knjižnice, ki so ju naredili že kapucini, in sicer:

Katalog avtorjev po abecednem redu (Catalogo degli autori in ordine alfabetico) in Predmetni katalog (Catalogo dei libri secondo materia).

V drugi polovici obeh katalogov je tudi Katalog knjig, hranjenih v sobici (Catalogo dei libri nella "Stanzetta" della Biblioteca dei Padri cappuccini in Capodistria), in sicer prav tako v abecednem redu avtorjev in po predmetih. Skupno gre torej za 4 kataloge, a ker so strnjeni v dveh zvezkih, govorimo o dveh katalogih.

Če se lotimo štetja inventarnih enot, pridemo do naslednjih ugotovitev:

Katalog avtorjev: 1659 + 776 v sobici = skupaj 2435 "naslovov".

Predmetni katalog: 2717 + 1426 v sobici = skupaj 4143 "številke" (približno število enot).

Inventarna knjiga Zbirnega knjižničnega centra v Portorožu v rubriki Knjižnica sv. Marte zajema 2627 "inventarnih številke". Vendar bo o tem več govora v naslednjem poglavju.

Kot je videti tudi iz inventarnih knjig, je precej težko ugotoviti natančno število "knjig", in to zaradi uporabe različnih načel pri inventiranju in katalogizaciji. Temu je treba dodati, da je zlasti za starejša (antikvarna) dela to lahko precej zapleteno opravilo, ki zlahka privede do zelo različnih ugotovitev. Bibliotekarji bodo zagotovo vedeli, o čem govorim.

V vsakem primeru nam kataloga iz leta 1943 dajeta zelo natančno pobodo o tem, kako je bila urejena knjižna zbirka kapucinov sv. Marte. Knjižnica je očitno delovala v dveh ločenih prostorih: v glavnem prostoru in sobici. Knjige so bile razporejene po kategorijah-predmetih in vsaka kategorija je označevala eno polico, imenovano po predmetu. Na vsaki polici je bilo več vrstic, v posameznih vrsticah pa so bile knjige označene s tekočo številko (numerus currens).

Razpredelnica 1: Kapucinska knjižnica v Kopru – Predmetni katalog.

Specchietto 1: Biblioteca dei padri cappuccini in Capodistria - Catalogo per materia.

<i>Predmet</i>	<i>Polica</i>	<i>Vrsta</i>	<i>Številka</i>
Concionatores	A	I-VIII	1-140
Quadrag. & Adven.	B	I-IX	1-183
Catechistae	C	I-II	1-71
	D	I	1-2
Panegyristae	D	I-V	3-146
Homilarii	E	I-II	1-46
Exerc. spir. & Mission.	F	I-II	1-62
Moralia	G	I-II	1-46
Patres & Doctores	H	I-VII	1-155
Biblici	L	I-VII	1-225
Apologetici	M	I-X	1-422
Canon. & Liturg.	N	I-VII	1-131
Dogmatici	O	I-VII	1-117
Moralistae	P	I-VII	1-172
Miscellanea	R	I-II	1-62
Vitae Sanctor.	S	I-II	1-76
Historici	T	I-VIII	1-215
Ascetici	U	I-IX	1-336
Franciscalia	Z	I-II	1-112
		Skupaj	2.717

Razpredelnica 2: Katalog knjig v sobi Kapucinske knjižnice v Kopru.

Specchietto 2: Catalogo dei libri nella stanzetta della Biblioteca dei padri capuccini in Capodistria.

<i>Predmet</i>	<i>Polica</i>	<i>Vrsta</i>	<i>Številka</i>
Diritto e teologia	K	I-VI	140
Liturg. Pietà, Ascetica	J	I-VIII	1-225
Scienze varie	S	I-VIII	1-214
Lingue estere	Y	I-II	1-58
Storici	V	I-II	1-43
Dizionarii	Q	I-IV	1-75
Letteratura italiana	X	I-IV	1-120
Lecture	Z	I	1-36
Letteratura latina	R	I	1-54
Filosofia	W	I-IV	1-67
Oratoria	P	I-III	1-92
Agio-Bio-Monografie	N	I-IV	1-184
Biblici	L	I-III	1-128
		Skupaj	1.426

Sv. Ana

Preporod frančiškanstva, ki ga je v Italiji sprožil sv. Bernardin z imenom minoriti observanti, se je prijel tudi v Istri. V Kopru so observanti, ali tudi bosonogi fratri (zoccolanti) v ljudskem poimenovanju, delovali že okrog leta 1460. Približno tri desetletja pozneje so začeli z graditvijo cerkve in samostana sv. Marije, poznejše sv. Ane. Ta zelo preprosta cerkev je bila dokončana leta 1513 (Parentin, 1982, 68-71).

Knjižnica observantov pri sv. Ani

Knjižnica minoritov observantov pri sv. Ani je brez dvoma največja in najbogatejša knjižnica te vrste na Koprskem. Poleg knjižnice in številnih umetnin so v sv. Ani hranili še lepo število iluminiranih pozno renesančnih kodeksov, kar je sprožilo domnevo, da je tu v preteklosti obstajala celo delavnica. To domnevo naj bi potrjeval tudi obstoj nekaterih kodeksov, "ki so ravno pripravljeni za iluminacijo" (Caprin, 1905-1907, 68). Prvi in edini popis vseh kodeksov sv. Ane (in prav tako preostalih cerkva celotne Istre) je bil opravljen in objavljen še leta 1935 (Sant'Angelo, 1935). Od takrat, in posebej po drugi svetovni vojni, se je veliko stvari spremenilo, žal večinoma na slabše, in tudi sv. Ana je ostala brez svojih številnih dragocenosti, med katerimi so tudi knjige.

Žal knjižnica sv. Ane nima ohranjene inventarne knjige ali kataloga, vsaj ne takšnega, ki bi ga napisali duhovniki sami. Kar imamo, so le poznejši popisi (Zbirni center...), ki so bili opravljeni po preselitvi knjižnega fonda iz njenega prvotnega bivališča.

Sl. 1: Knjižnica Gimnazije Gian Rinaldo Carli Koper, bivša Knjižnica Kolegija plemenitašev.

Foto 1: Biblioteca del Ginnasio Gian Rinaldo Carli Capodistria, già biblioteca del Collegio dei Nobili.

Iz poročila o pregledu umetniških in zgodovinskih predmetov v samostanu sv. Ane v Kopru, ki je bil 24. decembra 1948 naslovljen prosvetnemu oddelku Istrskega okrožnega ljudskega odbora (IOLO), lahko dobimo vpogled, kakšna je bila knjižnica videti tik pred nacionalizacijo:

"Na vaš dopis v zadevi pregleda umetniških, znanstvenih ter ostalih kulturno zgodovinskih spomenikov samostava sv. Ane v Kopru poročamo, da se je vršil komisijski pregled 21. 12. 48 ob 16 uri v navzočnosti predstavnikov prosvetnega oddelka [...] Samostan sam po sebi kot stavba ne predstavlja nikakršne arhitektonske, zgodovinsko umetniške vrednosti (sic!). Edino vrednost predstavlja knjižnica, ki je v prvem nadstropju samostana neposredno nad vratmi v sobi dolžine 10 x 5m. Knjižnica ima 12.000 zvezkov razen tega nekaj rokopisov. Knjige so večinoma v latinskem in italijanskem jeziku ter obravnavajo zgodovino katoliške cerkve, mnoga je starih kla-

sikov. V manjšem številu so strokovna in leposlovna dela. Slik in ostalih predmetov, ki naj bi predstavljali kulturno umetniško vrednost ni. Kar je bilo rokopisov, kodeksov in slik Carpaccia so bile po pripovedovanju upravnika samostana evakuirana leta 1942 v Venezijo [...] Iz vsega pregleda bi podali sledeče zaključke: 1. Stavba (samostan) nima umetniških in znanstvenih predmetov, ki naj bi po uradnem listu PNOO št.1 z dne 25. 5. 1945 odloku št. 22 člen 3 ne smela uporabljati v druge namene. 2. Očuvati je potrebno knjižnico, preselitev bi bila primerna, seveda le v primerne, suhe prostore. V slučaju, da ostane v istih prostorih bi bilo potrebno zazidati severna vrata, a vhodna pojačati" (PAK, IOLO, 1948, 3264/4).

Kmalu zatem je neka druga šestčlanska komisija prosvetnega oddelka koprskega okrožja kar šest dopoldnevo pregledovala knjižnico in potem napisala obsežno poročilo o stanju knjižnice v samostanu sv. Ane v Kopru. To poročilo je v arhivu priloženo zgoraj omenjenemu dokumentu in je brez datuma (PAK, IOLO, 1948, 3264/4). Iz poročila povzemam le naslednje splošne ugotovitve, ki se nanašajo na splošno podobo knjižnice:

Sl. 2: Knjige z knjižnice kapucinov v Kopru.
Foto 2: Libri della Biblioteca dei cappuccini a Capodistria.

[...] Pregledovali smo na podlagi stanja v naravi in na podlagi stanja, kakršno bi morali biti na podlagi kartotečnih katalogov.¹ Ugotovili smo tole. Knjige so razložene v omarah visokih nekaj nad 3 metre. Posamezne omare imajo napise za knjižnične oddelke, ki so zaznamovani z rimskimi številkami in sicer I – XLVIII. Vsak oddelek ima do 10 polic, ki so označene od zgoraj navzdol s črkami v abecednem redu. Na vsaki polici so knjige razvrščene po tekočem redu od leve na desno z označenimi številkami od-do približno 50 [...]²

Izpraznitev samostanov

Kot smo že uvodoma omenili, so hkrati potekale aktivnosti s strani oblasti (IOLO in OLO) za izpraznitev samostanov in preselitev vseh redovnikov iz Kopra v Strunjan.

Dne 4. 12. 1948 je koprski Stanovanjski urad poslal odlok (PAK, IOLO, 521/48) o izpraznitvi poslopja z obrazložitvijo, da se samostan "začasno zaseda v interesu ljudstva", kapucinom pa je ponujena možnost bivanja v strunjanskem samostanu.

Na pritožbo se je dne 6. 12. 1948 pritožil Don Giuseppe Marostica, predstojnik konventa, in proti ukrepu navedel sledeče argumente:

[...] 1. Očetje kapucini se nahajajo v Kopru več nego tri stoletja, in sicer od leta 1621, poklicani od enoglasne želje koprskega prebivalstva [...] 2. Od tedaj do danes se misli in želje koprskega ljudstva napram Verski družini niso niti najmanj spremenile. Dokaz za to so manifestacije ob priliki proslave tristote obletnice prihoda Očetov (1921) in v najnovejšem času tisočeri izkazi naklonjenosti o priliki, ko je grozila odstranitev iz mesta. Odredba, ki jo odlok vsebuje, je torej direktna žalitev ljudstva, ki je v enoglasno izraženo željo poklicalo v Koper in ne v Strunjan. 3. Ne spada pod jurisdikcijo civilnih oblasti določitev sedeža za verske skupnosti. To spada edino v pristojnost generalne kurije verskega reda, kateremu pripada, po predhodnem sporazumu s cerkvenim škofijskim oblastvom in s podpisanim odobrenjem Svete stolice, to vse po predpisih Zakonika kanonskega prava. 4. Opravičilo za prisotnost verske skupnosti v kakem kraju je v potrebi po verski oskrbi, za katero je v strunjanski coni že skrbljeno potom Očetov Frančiškanov. 5. Poziv, ki je naslovljen na nas, in sicer ne samo na nas kapucine, da se tja preselimo, kaže na prej določen

¹ Žal kartotečnih katalogov, prav tako kot inventarne knjige, knjižnice sv. Ane danes ni več.

² Iz istega poročila pa predstavljam še zaključno "oceno knjižnice", ki ga je podala komisija prosvetnega oddelka IOLO-a, ki dovolj zgovorno priča o odnosu tedanjih oblasti do knjižne dediščine: [...] Ocena knjižnice: Verske knjige v knjižnici so razen biblij in cerkvene zgodovine večinoma le take, ki služijo za utrjevanje cerkvene organizacije in slepe pokorščine. Te so duhamorne, kar je njihova glavna prednost, ker s stalnim ponavljanjem in vpreganjem duha na določeno storilno razmišljanje, pripravijo duha, da kloni in uboga. Znanstvene vrednosti nimajo po večini nikake razen da morejo služiti za dokaz verske dekadence. Kdor bi prevzel tako knjižnico, bi mu bila le v breme. Javnost bi se ne zanimala skoro za nobeno cerkveno knjigo temveč le za tiste nekatere posvetne [...]

*Sl. 3: Cerkev sv. Frančiška v Kopru.
Foto 3: Chiesa di San Francesco a Capodistria.*

načrt za koncentracijsko taborišče verskih skupnosti, da se tako odstranijo od dušebrižniškega udejstvovanja. To je posebno težak ukrep, ker je naperjen proti svobodi cerkve, ko je vendar znano, da začasni statut STO-a jemlje kot podlago civilnega sožitja vse svoboščine, vštevši svobodo vere in verskih obredov, in katere svoboščine morajo biti zajamčene od obeh vojnih uprav, katerima je poverjena zaupna uprava obeh con. Iz tega izvirajo težke odgovornosti napram mednarodnemu svetu, izhajajoče iz ukrepov kakor je oni vsebovan v omenjenem odloku, ukrepov, ki neobhodno morajo več ali manj povsod izzvati širok odmev [...]

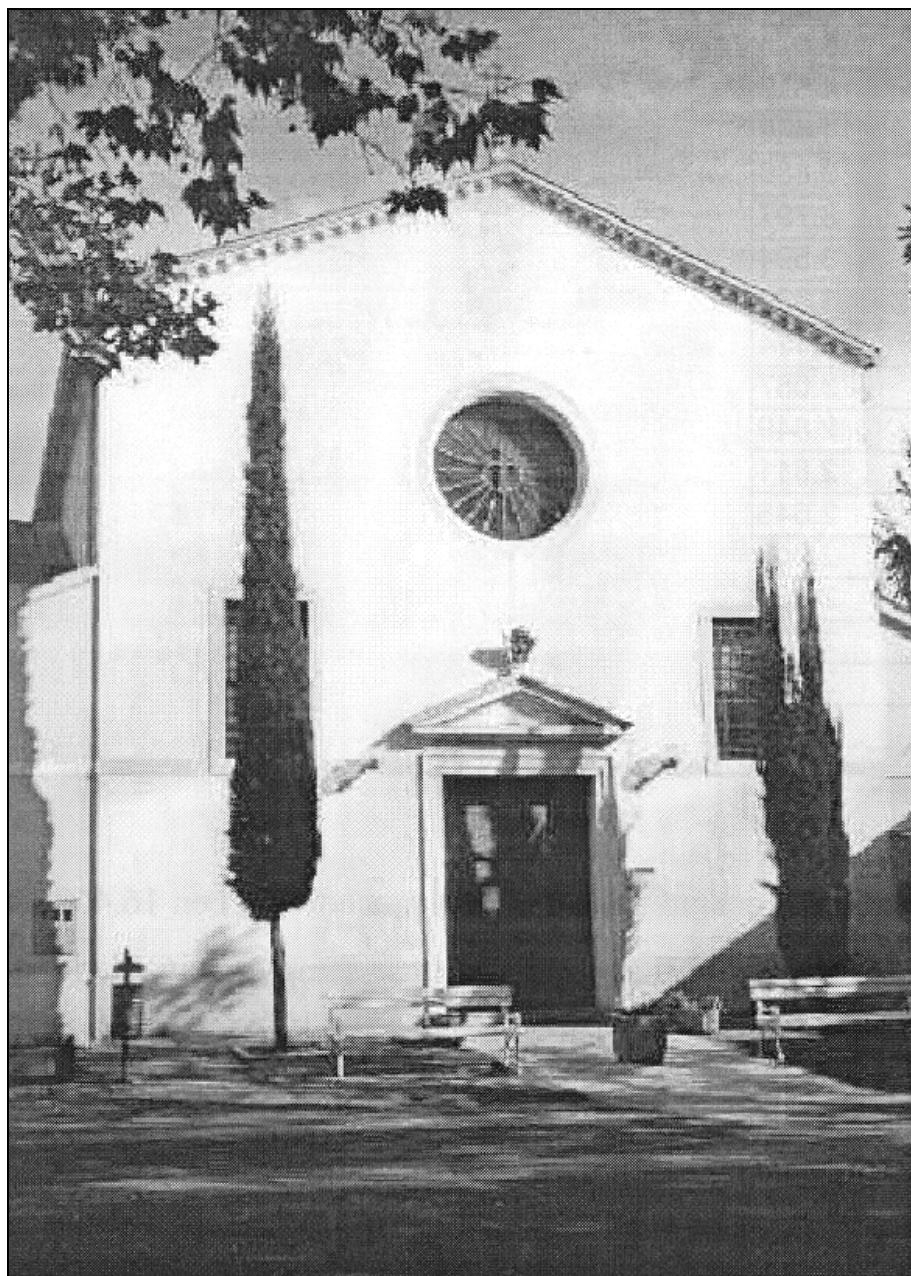
O pritožbi verske družčine očetov kapucinov samostana sv. Marte v Kopru proti odločbi Stanovanjske komisije o izpraznitvi samostana je odločal Istrski okrožni ljudski odbor Koper (vso zadevo je sprožil njemu podrejeni Mestni ljudski odbor (PAK, IOLO, 502/48) in seveda pritožbo zavrnil kot neutemeljeno:

[...] z ozirom na to, da so se v Kopru osredotočila vojaška in civilna oblastva ter razna podjetja, je nastala taka stanovanjska stiska, da je bil koperski Mestni ljudski odbor primoran izvesti razne izpraznitve ter utesnitve stanovanj in poslopij. Mnogi delavci in uradniki morajo prihajati na delo iz zelo oddaljenih krajev. Če se jim zgodi da izgubijo zadnje prevozno priliko, morajo prenočevati v Kopru, kjer ostanejo vsled prenapolnjenih stanovanj brez strehe s težkimi posledicami, kajti mnogi obolijo in ne morejo dati na razpolaganje svoje delovne moči, ki je tolikanj potrebna. Razen tega prihajajo v Koper mnogi tujci po svojih poslih in ne morejo najti prenočišča. To oškoduje gospodarsko življenje našega delovnega področja.

Da se omogoči Koperskemu Mestnemu ljudskemu odboru, da tem prehodnim gostom daje na razpolaganje večje število prenočišč, je Višja stanovanjska komisija odredila izpraznitev poslopja na Campo Cappuccini, ki je last Koprskega Mestnega ljudskega odbora ter zasedeno od pritožujoče se stranke, s katero ne obstoja nikaka najemna pogodba.³ Na podlagi čl. 15 Odloka o stanovanjskih in poslovnih prostorih je bila torej Višja stanovanjska komisija pooblaščenca k taki odredbi, ker je postopala v interesu javne ustanove in s tem zastopanju skupnih koristi. Višja stanovanjska komisija je ob enem skrbela za to, da pritožujoča se stranka ne ostane brez strehe s tem, da ji je ponudila primerne prostore v Strunjanu. S tem ukrepom [...]

Enaka usoda in in podobna metoda je doletela tudi minorite observante sv. Ane. Odlok o izpraznitvi samostana s strani stanovanjske komisije dne 1. 12. 1948 (PAK, IOLO, 498/48) z istimi agumenti in ponujeno novo lokacijo (Strunjan). Temu sta

³ To drži. Pred izdajanjem odloka o izpraznitvi samostana se je stanovanjska komisija prepričala, ali so kapucini lastniki samostana, in če niso, ali imajo redno najemno pogodbo. Izkazalo se je (PAK, IOLO, 35/1948; 502/48), da je lastnik poslopja Mestna občina Koper in da z njo kapucini niso podpisali nobene najemne pogodbe. Formalno pravno se temu ne da oporekati in argument drži. Vendar so oblasti istočasno enak postopek ponovile s frančiškani sv. Ane in jih prav tako vrgli iz samostana, ki pa je dejansko bil last frančiškanov (PAK, IOLO, 498/1948).

*Sl. 4: Cerkev sv. Marte v Koprju.
Foto 4: Chiesa di Santa Marta a Capodistria.*

sledili pritožba predstojnika samostana sv. Ane s podobnimi argumenti in dokončna razsodba IOLO-a.

Kmalu potem sta bili obe knjižnici iz sv. Ane in sv. Marte preneseni v Zbirni center knjižnic v Portorožu.

ZBIRNI CENTER KNJIŽNIC PORTOROŽ

V Zbirnem centru knjižnic v Portorožu, ki je deloval med letoma 1950 in 1953, so se zbirali verski knjižni fondi koprskega okraja, ki so bili v tistem času brez upravitelja ali kako drugače zapuščeni. V Zbirni center so bili prineseni pomembni knjižni in tudi nekateri arhivski fondi cerkvenih ustanov knjižnic samostanov sv. Ane in sv. Marte.

Upravitelj Zbirnega centra je bil Roman Savnik, ki je skrbel za to, da so knjige in drugo gradivo ustrezno postavili in zaščitili. Vse gradivo so inventarizirali in skrbno označevali njegovo provenienco. S čisto bibliotekarskega stališča lahko z gotovostjo trdimo, da je bilo delo v Zbirnem centru opravljeno zelo strokovno in skrbno ter da se je v njem znašlo precej gradiva, ki bi drugače sicer izginilo ali bi bilo uničeno (tako je npr. Savnik rešil pred propadanjem knjige iz Dajle, ki so jih našli v neki vlažni in zapuščeni staji).

Vprašljiv pa je bil način, kako so bili fondi, ki so jih odnašali v Zbirni center, zaseženi in/ali nacionalizirani, saj za večino ni nobenih zapisnikov o predaji ali kakih podobnih dokumentov. Prav tako ni najti nobenega uradnega dokumenta, ki bi označeval uradno odprtje in nato zaprtje Zbirnega centra knjižnic v Portorožu.

[...] o kakem odloku, ki bi bil objavljen v zvezi z ustanovitvijo Zbirnega centra, mi ni ničesar znanega. Prevzemov ni bilo nobenih, temveč smo to opravili, kar sami: samostana sv. Ane ni bilo več (vsaj nobenih ljudi tam), tudi ne ljudi v bivšem kapucinskem samostanu, izjema je bil samostan v Strunjanu, kjer so pač redovniki malo neprijazno gledali odvzem njihovih (sic!) knjig. Knjige benediktinskega samostana v Dajli pa sem našel napol v vodi v ovčji staji. Segetska knjižnico smo odpeljali in so kasneje proti temu menda protestirali Hrvatje v svoji Bujščini. Zdi se mi, da jim je bilo že po mojem odhodu v Postojno vse vrnjeno. Skratka: postopek je bil brez nekih formalnih ceremonij in prevzemov "partizanski", potrebni so bili hitri ukrepi zaradi dvojne nevarnosti, da knjige naši požgo, ali da jih iztihatapijo Italijani v Trst [...] (AOKSVKP, 1971/44, Pismo Romana Savnika Srečku Vilharju 26. 2. 1971).

Zbirni Center knjižnic v Portorožu je pričel delovati, [...] potem, ko je štiričlanska komisija strokovnjakov-zgodovinarjev, po naročilu ministrstva za znanost in kulturo FLRJ v Beogradu, v dneh od 18. do 29. junija 1949 pregledala stanje knjižnih fondov v takratni coni Vojne uprave za STO ob informacijah takratnega šefa oddelka za tisk Jurija Jana (Savnik, 1985, 16; Izvještaj, 1949).

Zbirni center je vodil Roman Savnik, ki je pred tem ravnateljaval v Gimnaziji v Postojni, v Portorož pa prišel 15. oktobra 1949. Savniku so pomagali tudi bibliotekarji iz NUK-a in Muzejske knjižnice v Ljubljani (AOKSVKP, 1950; mapa Jan).

Zbirni center je imel svoje prostore v vili Felicita v Portorožu med vilo Maria in stavbo, kjer je bila uprava piranskih solin. Vse gradivo, ki je prihajalo v Zbirni center, so sproti vpisovali v veliko inventarno knjigo.⁴

Fondi

Iz omenjene Inventarne knjige izhajajo, da so bili v Zbirni center pripeljani naslednji knjižnični in arhivski fondi:

- Knjižnica kapucinskega samostana sv. Marte v Kopru: inventarne številke od 1 do 2627

- Knjižnica benediktinskega samostana v Dajli: od inv. št. 2628 do 4552 (s priloženim arhivom)

- Knjižnica frančiškanskega samostana v Strunjanu: od inv. št. 4553 do 4599

- Knjižnica samostana sv. Ane v Kopru: od inv. št. 4600 do 12.118

- Dodatne knjige, ki so prišle iz Dajle: od inv. št. 12.119 do 12.393

- Arhiv koprškega Mestnega odbora: dal inv. št. 12.394 do inv. št. 12.561

- Knjižnica benediktinskega samostana sv. Onofrija (Krog): od inv. št. 12.562 do inv. št. 12.865

Z Zbirni center so prišle tudi naslednje manjše knjižne zbirke, ki pa niso bile vpisane v inventarno knjigo:

- 73 knjig, last odsotnega (dobesedno: "dell'assente" – sic!) Castro Diego da Salvore

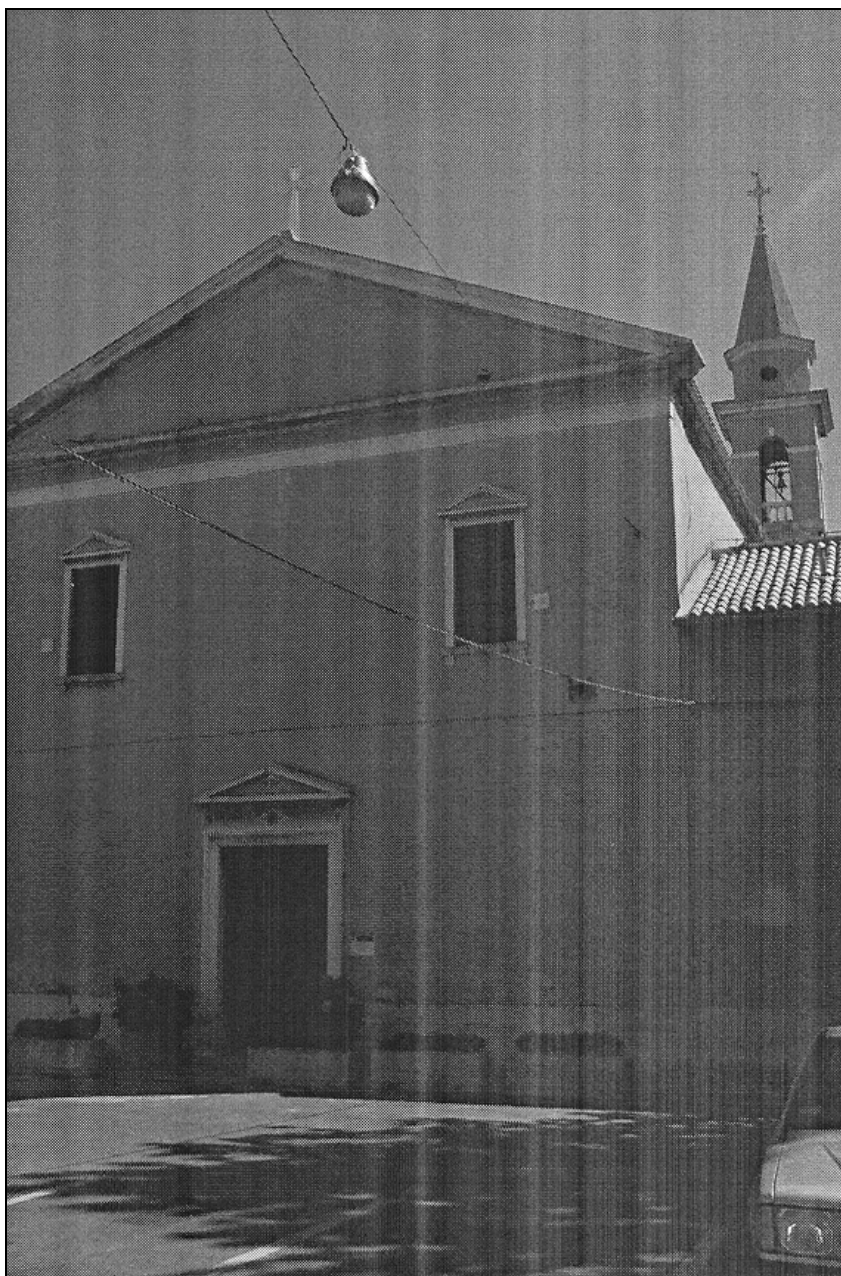
- 301 knjig, last Viezzoli Amelie iz Portoroža (AOKSVKP, mapa Jan)

- Knjige izolskega Mestnega odbora, arhiv nekdanje kaznilnice v Kopru (Savnik, 1985, 17)

Skupaj je bilo v Zbirnem centru knjižnic v Portorožu zbranih okrog 35.000 knjig (Pahor, 1979, 72).

Ob zaprtju Zbirnega centra je ta nekaj časa ostal brez upravitelja, knjige iz bujskega okraja so bile prenesene na Hrvaško, vendar o tem ni zaslediti nobenih pisnih in uradnih dokumentov. Kar je ostalo, pa je bilo prenešeno v Koprsko knjižnico (danes Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper); to se je zgodilo novembru leta 1953 (AOKSVKP, 1953).

⁴ Inventarno knjigo Zbirnega centra knjižnic v Portorožu sedaj hranijo v Osrednji knjižnici Srečka Vilharja Koper.

Sl. 5: Cerkev sv. Ane v Koprju.
Foto 5: Chiesa di Sant'Anna a Capodistria.

Tu so knjige iz Zbirnega centra že od samega začetka vodili kot *corpus separatum*, vendar so z njimi že od samega začetka imeli veliko težav zaradi pomanjkanja prostora.

Leta 1970 so zaradi prostorske stiske in priprav za preureditev knjižnice začeli razmišljati o nadaljnji usodi knjig iz Zbirnega centra. Po posvetovanju z Versko komisijo pri Občini Koper ter strokovnjaki iz NUK-a je bilo sklenjeno, da se knjige t.im. Zbirnega centra v knjižnici vrnejo cerkvi. Knjige, ki so bile za knjižnico zanimive, so bile vključene v fonde Osrednje knjižnice S. Vilharja Koper, druge pa so vrnili cerkvi sv. Ane. Toda to se je zgodilo šele leta 1977, tik pred obnovo knjižnice.⁵

Knjige samostanov sv. Ane in sv. Marte so bile torej vrnjene cerkvi sv. Ane in tam jih tudi hranijo. Preostale knjige iz ZC, ki so še ostale, pa so bile v času preureditve knjižnice prepeljane v začasna skladišča na Škofijah in od tod v skladišče na Markovcu.

Leta 1999 so s finančno pomočjo Obalne italijanske samoupravne skupnosti napravili popis preostalega gradiva iz Zbirnega centra, ki so ga še hranili v skladiščih knjižnice. Knjige so odnesli iz skladišča, očistili ter shranili v prostorih Italijanske skupnosti Santorio Santorio Koper. Napravljena je bila računalniška obdelava gradiva, iz katere izhajajo naslednji podatki:

Knjig (natančneje naslovov!) iz koprskih samostanskih knjižnic (nekdanjega ZC) je 1.791. Od teh je bila pri 676 knjigah (naslovih) ugotovljeno (nalepke, žigi, ex librisi...), da so iz samostanske knjižnice kapucinov sv. Marte (Biblioteca cappuccini Capodistria), vse ostale knjige pa iz knjižnice frančiškanskega samostana sv. Ane v Koprju.

O gradivu, ki je bilo leta 1977 vrnjeno v cerkev sv. Ane, pa nimamo natančnih podatkov, ker samostanska knjižnica še ni urejena.

⁵ O tej dokumentaciji glej gradivo v AOKSVKP, 1971/44; 1970 DS; 1971/44; 15. in 20. junij 1977. O vrnitvi knjig cerkvi sv. Ane ni najti zapisnikov ali inventarjev. Iz dokumentov je razvidno, da se je to zgodilo v času po pismu patru Atanaziju Kocjančiču 19. 8. 1977 in pred sestankom Strokovnega kolegija knjižnice 29. 9. 1977, kjer je zapisano, da so bile knjige vrnjene (AOKSVKP, zapisniki Sveta 1977).

CENNI STORICI SULLE BIBLIOTECHE CONVENTUALI DI CAPODISTRIA

*Ivan MARKOVIĆ*Biblioteca centrale Srečko Vilhar Capodistria, SI-6000 Koper Capodistria, Piazza Brolo 1
e-mail: ivan@kp.sik.si

RIASSUNTO

Nel saggio l'autore si sofferma sull'importanza delle biblioteche conventuali di Capodistria. Pur essendo meno note al vasto pubblico, le biblioteche ecclesiastiche e conventuali custodiscono importanti raccolte librerie che vi si sono conservate nel corso dei secoli. La biblioteca del Convento dei Domenicani, della quale a Capodistria non è rimasta traccia alcuna e se ne è addirittura dimenticata l'esistenza, per la sua apertura al pubblico e la ricchezza del fondo era considerata la più importante biblioteca della città. In seguito alla soppressione del convento i libri dei domenicani passarono in un primo momento a Trieste, nella neo costituita Biblioteca Civica e di lì alla biblioteca del Seminario teologico di Gorizia, dove tuttoggi si trova quanto ne rimane.

Altre importanti raccolte librerie esistevano nei conventi di S. Anna e S. Marta. Alla fine della seconda guerra mondiale le due biblioteche sono state nazionalizzate dalle autorità jugoslave e trasferite nell'apposito Centro di raccolta delle biblioteche – Portorose ed alla chiusura di quest'ultimo nella Biblioteca civica di Capodistria, l'odierna Biblioteca centrale Srečko Vilhar. Negli anni Settanta parte del fondo comprendente i libri provenienti dai conventi di S. Anna e S. Marta è stata restituita alla chiesa, mentre una parte è rimasta all'odierna Biblioteca centrale S. Vilhar di Capodistria.

Parole chiave: storia delle biblioteche, biblioteche conventuali, Capodistria, XVIII - XX sec.

VIRI IN LITERATURA

AOKSVKP - Arhiv Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper.

ARHIV NUK - Arhiv Narodne in Univerzitetne knjižnice. Ljubljana.

PAK, Gravisi - Pokrajinski Arhiv Koper (PAK), Fond Gravisi, fasc. 53 - Capodistria, Novembre 1806, Lettera di Girolamo Gravisi al prefetto Calafati.

PAK, IOLO - PAK, Istrski okrožni ljudski odbor.

Alisi, A. (1937): Chiesa e convento di S. Domenico di Capodistria. Memorie Domenicane, s.l.

- Babuder, G. (1868):** Il Ginnasio e l'influenza della città sulla di lui missione educativa. La Provincia, 1 febbraio 1868. Capodistria, 84.
- Caprin, G. (1905-1907):** L'Istria Nobisillima. Trieste.
- DBI (1978):** Dizionario biografico degli italiani. Veneziani: Castaldi Panfilo, v. 21. Roma, 558-561.
- De Franceschi, C. (1930):** L'arcadia romano-sonziaca e la Biblioteca Civica di Trieste. Trieste.
- Del Re, M., Fan, D. (1998):** La schedatura del fondo librario seicentesco della biblioteca del seminario teologico centrale di Gorizia. Studi Goriziani, LXVIII. Gorizia, 7-34.
- Flego, I. (1998):** Girolamo Gravisi, Sparso in dotte carte. Capodistria, Edizioni Comunità Italiana, 189-190.
- Izvještaj** komisije stručnjaka Ministrstva za nauku i kulturu FNRJ za pregled istorijskih arhiva i biblioteka u zoni Vojne uprave JA za STT.
- Kandler, P. (1846):** Biblioteca Civica di Trieste. L'Istria, a. I. n. 78-79 (21 novembre 1846). Trieste, 311-313.
- Marković, I. (2001):** Biblioteca Civica: nastanek in razvoj Mestne knjižnice v Kopru do leta 1952. Knjižnica, 45, 1-2. Ljubljana, 23-24.
- Marković, I. (2001a):** 50 let Osrednje knjižnice S. Vilharja Koper: Zgodovinski oris knjižničarstva v Kopru. Pol stoletja. Mezzo secolo. Koper, 11-26.
- Marković, I. (2001b):** Zbirni center knjižnic v Portorožu. Knjižnica, 45, 4. Ljubljana, 105-115.
- Maračič, L. A. (1992):** Franjevci konventualci u Istri. Pazin.
- Marković, I. (1997):** La biblioteca di Gian Rinaldo Carli. La Libreria dell'Accademia de' Risorti dal 1760 al 1860. Acta Histriae, V. Koper, ZRS, 79-90.
- Naldini, P. (1700):** Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capodistria. Venezia.
- Pahor, M. (1979):** Mestna knjižnica v Kopru, njen nastanek in razvoj do leta 1954. V: Hočevar, J. A. (ed.): Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper. Koper, 53-75.
- Parentin, L. (1982):** Il francescanesimo a Trieste e in Istria nel corso dei secoli. Trieste, Comitato triestino per l'ottavocentenario della nascita di San Francesco.
- S. Marta (1921):** La chiesa e il convento di S. Marta in Capodistria. Monografia storica pubblicata nella ricorrenza del III centenario di fondazione. Capodistria, Piora.
- Sant'Angelo, A. (ed.) (1935):** Inventario degli oggetti d'arte d'Italia. Provincia di Pola, V. Roma.
- Savnik, R. (1985):** Zbirni Center knjig v Portorožu. Zbornik Osrednje knjižnice Srečka Vilharja Koper, 7. Koper, 16-17.
- Spessot, F. (1949):** Elenco degli incunaboli mancanti alla Biblioteca del Seminario teologico di Gorizia. Studi Goriziani, XII. Gorizia, 1-8.

- Tommasich, A. (1891):** I rettori di Egida Giustinopoli - Capo d'Istria. Capodistria, Tommasich.
- Venturini, D. (1908):** Il casato dei marchesi Gravisi. Atti e Memorie della Società istriana di Storia Patria, XXIII. Parenzo, 191-192.
- Ziliotto, B. (1944):** Accademie ed Accademici di Capodistria 1747-1807. Trieste.
- Ziliotto, B. (1958):** Capodistria, culla della stampa italiana. Miscellanea di studi in onore di R. Cessi. Roma.